

Cal Corder de Manlleu

El llegat d'un ofici

ipec

Jordi Grané Casellas

Passejant pel Manlleu del s. xx, concretament entre el passeig de Sant Joan i la carretera d'Olot, prop de l'encreuament amb el carrer de la Font i el carrer Cavalleria, trobaríem la casa coneguda com a *cal Corder*. En aquesta casa d'enormes dimensions avui en dia inexistent, hi havia situada l'última corderia i espardenyeria de Manlleu regentada fins als anys noranta per Josep (conegut per tothom com a *Pepet*) i la Mercè Caballeria. Molts manlleuencs recordaran a qui va fer-se càrrec del negoci des del principi dels seus dies, dos germans nascuts, crescuts i educats en el si de l'aprenentatge d'un ofici: el del corder. Tots dos moriren a la dècada dels noranta sense descendència. Per aquest motiu, destaco la importància i la vàlua que té la posada en valor i el reconeixement d'una història avui desapareguda, ja que queden pocs testimonis directes d'aquest llegat.

Antecedents i estat de la qüestió

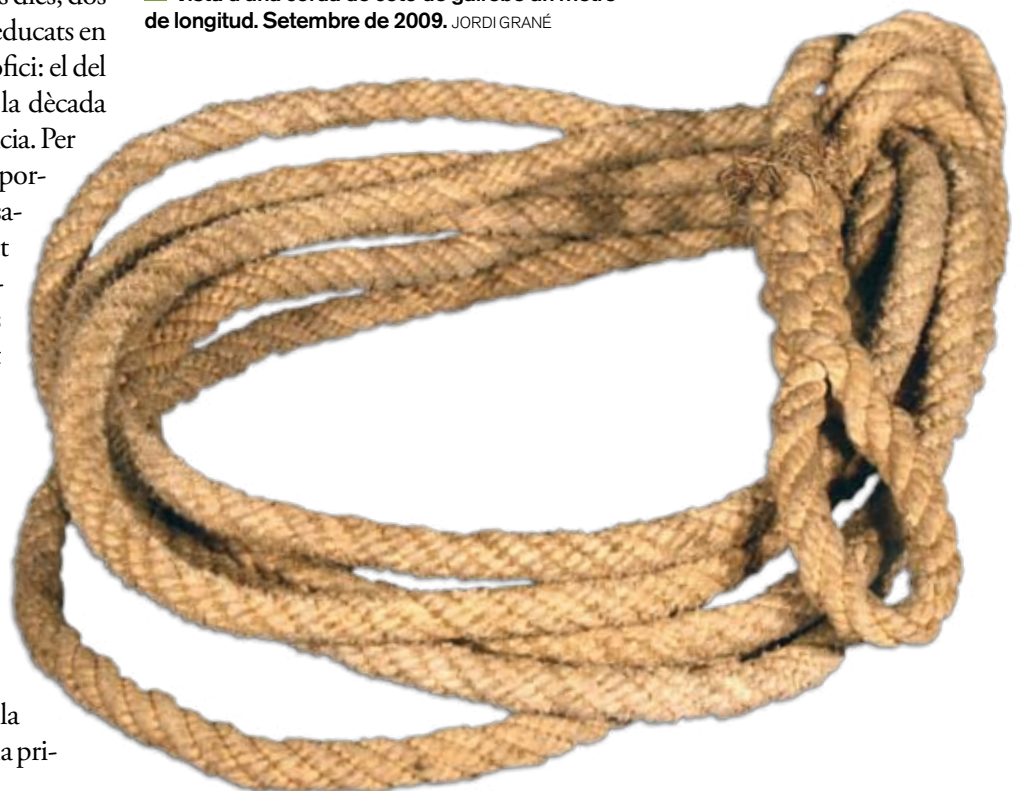
La recuperació del fons del corder ja va tenir una primera fase als voltants de l'any 1984, quan un grup d'amics de l'aleshores Museu Municipal i sensibles a la recerca històrica varen fer una pri-

mera tasca de recuperació d'aquest patrimoni. Entre ells hi havia Joaquim Albareda, Assumpta Tort, Imma Domènech, Joan Domènech i Josep Maria Roma.

En aquella ocasió, la botiga del passeig de Sant Joan encara restava oberta, malgrat que l'horari s'havia reduït a causa de l'avançada edat dels dos germans i a la mateixa decadència de l'ofici. D'aquesta feina de recerca en sorgiren tres materials molt interessants. D'una banda, l'elaboració d'un

reportatge audiovisual de Joan Maria Roma sobre els germans Caballeria, on trobem la demostració de com es fabricava una corda i també les espardenyies (malgrat que feia anys que ja no en fabricaven); d'altra banda, un reportatge fotogràfic, obra de Joan Domènech, que exemplifica i mostra la feina d'aquest ofici. I, per acabar, i com a llegat material, la donació d'una trentena d'objectes relacionats amb el procés de fabricació de cordes i espardenyies i amb el producte final. Aquests materials actualment formen part del fons del

■ Vista d'una corda de cotó de gairebé un metre de longitud. Setembre de 2009. JORDI GRANÉ

■ Vista panoràmica de l'edifici de cal Corder.

ARXIU VALLS.

■ Josep i Francesca recollint el cordill. Fotografia feta entre 1980 i 1985. JOAN DOMÈNECH, FONTS MIT

Museu Industrial del Ter (MIT), tot i que estaven pendents de ser inventariats, documentats i estudiats.

És a dir, existia una feina prèvia molt important ja realitzada, però faltava l'estudi en profunditat dels objectes i materials extrets per tal de posar-los en context i valoritzar-los com es mereixen. Calia una anàlisi detallada i aprofundida de tot aquest patrimoni material i immaterial. Per desenvolupar aquest projecte, d'acord amb el MIT, vaig obtenir una beca de recerca per part del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, fet que ha permès acabar una feina iniciada més de dues dècades enrere.

La gran part de la informació recollida per a l'elaboració d'aquest estudi en profunditat prové de fons orals, dels records i les persones que varen viure i conèixer amb la família Caballeria. Gràcies a ells i a la família s'ha reconstruït una petita part de la història de Manlleu, de la història de tots nosaltres.

Els germans Caballeria i l'ofici a Manlleu

Josep Caballeria neix el 1903 i és l'hereu de la família. Dos anys després naixerà la Mercè. Completaran la descen-

dència els altres dos germans: Esteve i Ramon, tot i que ells no continuaran amb l'ofici. Els seus pares, Francesc Caballeria Fortich i Josefa Prat Montcanut, ja eren de cal Corder. Va ser allà on els dos germans van néixer, créixer i aprendre l'ofici des de ben petits. Josep, com a hereu de la família, sempre va estar relacionat amb el món de les cordes i espartenyas, perquè hi va conèixer des que tenia 10 anys, el 1913. Ells recolliren l'experiència, la manera de treballar, la filosofia, l'espai i les eines de diferents generacions enrere, i

conservaven el mateix procés i els mateixos mètodes de fabricació.

La corderia i l'espartenyeria, com a oficis manuals, van conèixer amb l'intens procés industrialitzador de Manlleu, però no varen ser els únics. Pepet comenta que a Manlleu hi havien tres corders en total i varen compartir professió durant molts anys; no fou fins l'última dècada que els germans Caballeria varen quedar-se sols en el negoci. Després d'una recerca exhaustiva als arxius, sabem que la ciutat tenia cor-

■ Mostres d'espartenyas amb talons i cobertures. Setembre de 2009. JORDI GRANÉ

deries des del s. XIX i que pràcticament tots els anys van compartir negoci més d'un fabricant de cordes. També, a la gran majoria de poblacions industrials de la comarca, des de Roda fins a Sant Quirze, tenien la figura del corder. Aquest fet fa pensar que cada un d'ells s'ocupava del seu territori i era difícil vendre els productes a gent de fora la població. Els grans compradors de cordes del moment foren les fàbriques tèxtils de Manlleu. Elles mateixes abastien cal Corder de la matèria primera, bàsicament fil de cotó, perquè els fabricqués les cordes que després utilitzarien en diferents processos de la producció industrial.

Un apunt sobre cal Corder

La particular situació actual de la memòria i del patrimoni de cal Corder fa que tingui un tractament especial. Els protagonistes d'aquest passat, els germans Caballeria, ja fa una colla d'anys que són morts, sense descendents, i l'únic llegat que ens han deixat és el testimoni mut dels objectes i les eines utilitzades en el procés de fabricació i el record dels vilatans de Manlleu o familiars més propers.

Partint d'aquesta premissa, la informació recollida i exposada aquí no és res més que un recull i explicació del procés manual de fabricació de cordes. Per realitzar-lo m'he basat en diferents punts d'estudi; primer de tot coneixent el procés bàsic de fabricació de cordes de qualsevol corder, comprovant les publicacions realitzades amb anterioritat on aparegués el procés complet, però sense oblidar que el Museu Industrial del Ter gaudeix d'un vídeo dels anys vuitanta on s'observa el procés de fabricació malgrat no estar explicat; també a partir de la informació que ens donen els objectes, pel sol fet d'existir ja donen un testimoni real d'aquest procés, i, per acabar, emmagatzemant i recopilant tota la informació possible dels protagonistes de la història: les persones.

■ Josep Caballeria aguantant els fils.
Fotografia feta entre 1980 i 1985.

JOAN DOMÈNECH, FONTS MIT

■ Josep Caballeria al banc d'espardenyer.
Fotografia feta entre 1980 i 1985.

JOAN DOMÈNECH, FONTS MIT

Les fonts orals agafen una importància vital en aquest treball, ja que no queda ni l'espai ni les persones que són objecte d'aquest estudi; per això adopten aquest paper destacat. Això té un perill. Sovint aquestes són informacions molt valuoses i aporten informació inèdita i que no es pot trobar als llibres; sovint un conjunt de records i anècdotes que permeten desentrellar els secrets d'una societat passada. Aquesta informació cal saber-la tractar i ha de passar per un filtre necessari, ja que no ens podem permetre el luxe de creure tot allò que ens expliquen.

Les històries narrades per les persones esdevenen un record vital, esbiaixat i modificat; un record mai serà història objectiva; aquest és el perill que cal evitar. Utilitzant les tres vies ja esmentades d'informació, m'ha permès elaborar un estudi del procés complet de fabricació de cordes. Malgrat disposar de la informació necessària, calia ordenar-la, classificar-la i interpretar-la, tasca duta a terme en aquest treball becat.

El procés productiu

La botiga del passeig de Sant Joan tenia dues línies productives. Una d'elles, i la més destacada, era la fabricació i venda de cordes. Tal com explica el mateix Pepet, el material utilitzat per fabricar cordes era el cotó. Menciona que abans de la Guerra Civil també utilitzaven el cànem, que fins i tot havien cultivat, però la qualitat en complicava la manipulació. Segons Pepet, l'ofici passava de pares a fills, de generació en generació, i tot el procés de producció quedava integrat en el grup familiar. Pepet recorda haver treballat amb el seu avi i el seu pare, compartint tot el procés, des de la producció fins a la comercialització del producte final. Tan sols en les darreres dècades en Pepet tenia la col·laboració de joves enviats pels seus pares per tal d'aprendre i guanyar un petit sou. Durant el segle XX, les fàbriques tèxtils pagaven la mà d'obra dels corders per obtenir grans quantitats de

cordes, utilitzades per fer funcionar les politges i altres ginys industrials. En necessitaven una gran varietat de mides i llargades diferents. Les empreses subministraven la matèria primera a Cal Corder i ell fabricava les cordes i rebia uns diners a canvi. D'aquesta manera el destí de la corderia va anar lligat al de les fàbriques, i amb la crisi del tèxtil, a partir dels anys vuitanta, els germans Caballeria varen veure com la demanda es reduïa.

El treball de recerca ha permès inventariar, documentar i contextualitzar tots els objectes que integren el fons del corder del Museu Industrial del Ter. Cal destacar la *roda per fer cordes* (de més de mig metre de diàmetre), la *creuera* (dues barres de fusta en forma de creu), el *trascanador*, l'«*ovillero*», etc. i diverses cordes de cotó i cànem. L'al-

tre producte, molt més secundari, foren les espartenyas. La família Caballeria sempre havia venut espartenyas fabricades artesanalment, tot i que la seva producció ja feia unes dècades que s'havia aturat. Malgrat tot, els germans Caballeria coneixien perfectament el procés i hi ocupaven un lloc destacat les eines que ara formen part del fons del museu.

En Pepet era l'encarregat de la fabricació de la sola de l'espartenya, feta de *yusta* (fibra molt semblant al cànem); assegut al *banc d'espartenyer*, començava a donar forma al mateix temps que cosia amb un punxó i cordill de cànem. Llavors, era la Mercè la que, utilitzant el pi de fer espartenyas, subjec-

tava la sola i tapava (tal com en deien del cosit de les espartenyas) la lona de cotó per donar forma a la cobertura de l'espartenya.

Amb aquesta feina de recuperació i documentació quedarà constància d'un ofici als anys vuitanta encara viu a Manlleu, i que avui en dia forma part del record de molts manlleuencs. Aquest és el nostre petit reconeixement als germans Caballeria, per tal de deixar petjada i que el record d'aquesta feina no quedi en l'oblit. ■

■ Vista frontal de la roda per fer cordes. Gran roda de fusta amb una maneta de metall que feia donar voltes per torçar les cordes. Setembre de 2009. JORDI GRANÉ

BIBLIOGRAFIA

■ **Albareda, Joaquim et al.** *Manlleu: aproximació a la història, l'entorn, l'economia i l'estructura territorial*. Vic: Eumo; Manlleu: Ajuntament de Manlleu, 1990.

■ **Albareda, Joaquim.** *La industrialització a Manlleu*. Manlleu: Museu de Manlleu: Ajuntament de Manlleu, 1987.

■ **La industrialització a la Plana de Vic**. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, 1981.

■ **Albareda, J.; Figuerola, J.; Molist, M.; Ollich, I.** *Història d'Osona*. Vic: Eumo Editorial, 1984.

■ **Beltrami, Gaudenzio.** *Filatura del algodón: manual teórico-práctico*. Barcelona: Gustavo Gili, 1947.

■ **Bonamusa, Francesc et al.** *Història gràfica del moviment obrer a Catalunya*. [Barcelona]: Diputació de Barcelona, 1989.

■ **Brosa y Arnó, Mariano.** *Manual completo de hilatura de algodón: útil á los contra maestres, mayordomos y fabricantes: comprende el cálculo de las transmisiones de movimientos, producción de los cilindros y estirages*. Barcelona: Imprenta la Publicidad, [1876].

■ **Cabana i Vancells, Francesc.** *Fàbriques i empresaris: els protagonistes de la revolució industrial a Catalunya. 2, Cotoners*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1993.

■ **Casas Trabal, Pere; Crosas Armengol, Carles.** *Nouvinguts a la ciutat: la construcció urbana de Manlleu, 1900-2005*. Manlleu: Museu Industrial del Ter; Vic: Eumo Editorial, 2007. 111 p.

■ **Castany Saladrigas, F.** *Hilados de algodón: historia, cultivo, recolección, comercio, propiedades y variedades del algodón, numeración, fabricación, ensayos, propiedades, variedades, usos y comercio del algodón hilado*. Barcelona: La Renaixença, 1925.

■ **Castells Brasés, A.** *Hilatura del algodón*. Barcelona: Casa Editorial Feliu i Susanna, 1927.

■ **Enrech Molina, Carles.** «L'ofensiva patronal contra l'ofici: estructures laborals i jerarquies obreres a la indústria tèxtil catalana (1881-1923)». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, (2001).

■ El Museu Industrial del Ter. [Barcelona]: Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya; [Manlleu]: Museu Industrial del Ter, 2009.

■ **Gaja Molist, Esteve.** *El Manlleu del segle XIX*. Manlleu: Gaja i Molist, 1983.

■ **El Manlleu dels anys trenta**. Manlleu: Gràfiques Manlleu, 1988.

■ **García Hermosilla, Carles**, (coord.). *Manlleu: entorn, patrimoni i vida*. Vic: Eumo Editorial; Manlleu: Ajuntament de Manlleu: Museu Industrial del Ter, 2006.

■ **Herzog, R. O.** *Enciclopedia de la industria textil: Tratado de hilatura*. Barcelona: Gustavo Gili, 1952.

■ **Iglesias i Xifrà, Andreu.** *La indústria cordera a Badalona. Evolució d'una activitat artesanal*. Preprojecte recerca 2000.

■ **Lamoitier, Paul.** *Tratado teórico y práctico de la filatura del algodón*. Barcelona: Araluce, 1930.

■ *Osona i Catalunya al segle XIX: estudis d'història*. Vic: Eumo Editorial, 1990.

■ **Pablo, Jordi.** *Història de la cultura catalana. El gran llibre dels oficis perduts*. Edicions 62, 2006.

■ **Pascual, Pere.** *Agricultura i industrialització a la Catalunya del segle XIX: formació i desestructuració d'un sistema econòmic*. Barcelona: Crítica, cop. 1990.

■ **Traveset Pla, Núria.** *La indústria cordera al Bages. Joan Comas, l'últim corder*. Beca IPEC, 2007.

AUDIOVISUALS

■ **L'últim corder**. Cine Amateur Cardoní. VHS. 1983.

■ **Joan Comas, l'últim corder**. Beca IPEC. 2007.

■ **Roma, Josep M.** *Cal Corder de Manlleu*. [VHS]. 1987.